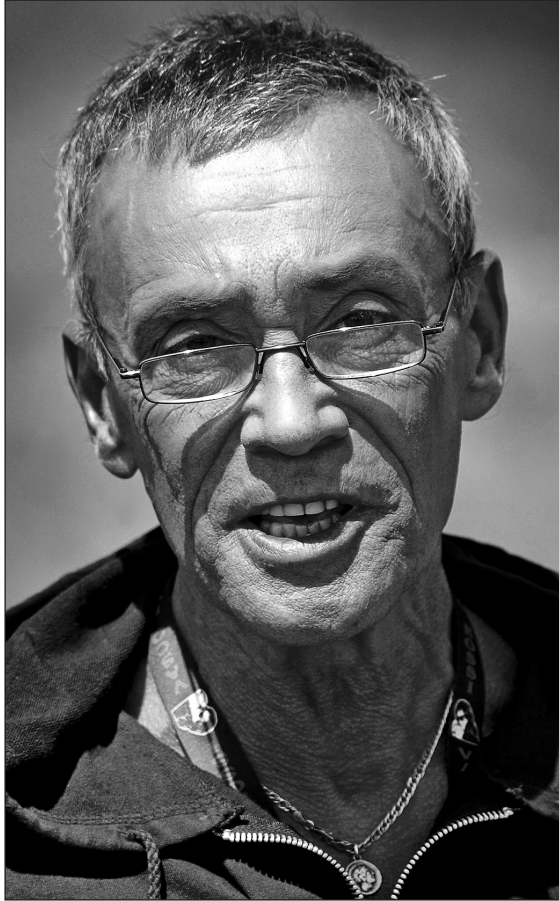

**Stat rosa pristina nomine
nomina nuda tenemus**

Андрій Олегович Добролюбський
(1949–2023)

Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського

Кафедра історії України

АО:
Nomina nuda tenemus

Меморіальні читання
А. О. Добролюбського

Одеса
2024

УДК 94(100)(477); 902/904(092)(084)

М49

Видання рекомендовано Вченою радою ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».
Протокол №17 від 27 червня 2024 р.

Редколегія:

Головний редактор О. Б. Головка

Ю. А. Добролюбська

О. П. Сєкерська

А. В. Красножон

М 49

АО: Nomina nuda tenemus. Меморіальні читання А. О. Добролюбського. Добірка наукових статей / Колектив авторів за ред. О. Б. Головка; Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, 2024. – Одеса: Бондаренко М. О., 2024. – 208 с. : іл.

ISBN 978-617-8327-84-2

УДК 94(100)(477); 902/904(092)(084)

Макет та дизайн обкладинки:

Д. А. Топал

ISBN 978-617-8327-84-2

© Автори текстів, 2024

© ПНПУ, 2024

Зміст

Андрій Красножон
NOMINA NUDA TENEMUS
(Ми володіємо простими іменами):
пам'яті Андрія Добролюбського
9

Фотоальбом
15

Історія та теорія археології

Євген Борінштейн
МЕНТАЛІТЕТ ОДЕСИТА: ТВОРЧА СКЛАДОВА
АНДРІЯ ДОБРОЛЮБСЬКОГО
27

Юлія Добролюбська
АРХІВНИЙ ФОНД РОДИНИ ДОБРОЛЮБСЬКИХ
32

Андрій Красножон
ПЕРСПЕКТИВИ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
НА ПРИМОРСЬКОМУ БУЛЬВАРІ В ОДЕСІ
36

Валерій Левченко
ПІДГОТОВКА ТА АТЕСТАЦІЯ КАДРІВ ВИЩОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ
З АРХЕОЛОГІЇ В ОДЕСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ ІСТОРИКО-
АРХЕОЛОГІЧНОМУ МУЗЕЇ
(друга половина 1920-х – початок 1930-х рр.)
43

Ірина Немченко
ПОВСТАННЯ ЧИ РЕВОЛЮЦІЯ:
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АРСЕНАЛ ОЛДЖЕРНОНА СІДНЯ
51

Світлана Паламарчук
КУЛЬТУРНИЙ ВСЕСВІТ АНДРІЯ ДОБРОЛЮБСЬКОГО
55

Павло Тоцький
КАРДИНАЛ РІШЕЛЬЄ І ГАЛЛІКАНІСТСЬКА КОНЦЕПЦІЯ
УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВОЮ
63

**Археологія та історія доби каменю –
раннього залізного віку**

Наталія Бурдо
ДОМЕСТИКАЦІЯ КОНЯ. ДЕ, КОЛИ, ХТО І НАВИЩО?
72

Оксана Вар'ян
В ПОШУКАХ ІДЕАЛУ: ВЗІРЦЕВИЙ ГРОМАДЯНИН У КОЛЕКТИВНИХ
УЯВЛЕННЯХ АФІНЯН КЛАСИЧНОГО ПЕРІОДУ
78

Михайло Відейко
¹⁴C ДАТИ ТА АБСОЛЮТНА ХРОНОЛОГІЯ КУКУТЕНІ-ТРИПІЛЛЯ:
ЩО І ЯК НАСПРАВДІ МИ ДАТУЄМО?
85

Світлана Іванова
НАРОДЖЕННЯ КУРГАНУ: ПРО ПОЧАТОК НОВОЇ ПОХОВАЛЬНОЇ
ТРАДИЦІЇ АЗОВО-ЧОРНОМОРСЬКИХ СТЕПІВ
91

Олег Савельєв
ДО ПРОБЛЕМИ ФІНАЛЬНОГО ЕТАПУ ІСТОРІЇ ТІРИ
100

Валерій Топчий
КСЕНОФОНТ АФІНСЬКИЙ: СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ
Й ПОЧАТОК ВІЙСЬКОВОЇ КАР'ЄРИ
109

Генадій Тощев, Світлана Андрух
ДОСЛІДЖЕННЯ МАМАЙ-ГОРИ

113

Юрій Чернієнко
ДЕЯКІ РОЗДУМИ ЩОДО ПРЕІСТОРИЧНИХ ЖИТЕЛ
ЗЕМЛЯНКОВОГО ТИПУ

119

Анастасія Ягупова, Олена Секерська, Сергій Маєвський
ВИПАДКОВА ЗНАХІДКА ТЕРАКОТ
НА НІКОНІЙСЬКОМУ ГОРОДИЩІ

128

**Археологія та історія Середньовіччя
та Нового часу**

Serghei Agulnikov
THE NOGAI BURIAL MOUNDS IN SOUTHWEST BUDZAK

134

Ігор Бруяко
ГОРОДИЩЕ КАРТАЛ В ЕПОХУ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА РАННЬОГО
НОВОГО ЧАСУ (ЗА АРХЕОЛОГІЧНИМИ МАТЕРІАЛАМИ)

141

Олександр Головка
КОНФЕДЕРАЦІЯ «ЧОРНИХ КЛОБУКІВ» НА ПІВДЕННОМУ КОРДОНІ
РУСІ (КІНЕЦЬ XI – ПЕРША ТРЕТИНА XIII СТ.).

147

Наталія Діанова
ЄВРЕЙСЬКИЙ ФАКТОР В ІСТОРІЇ ОДЕСИ XIX СТ.

153

Віктор Савченко
ДО ПИТАННЯ КЕЛЬТСЬКОЇ «ПРИСУТНОСТІ» В УКРАЇНІ

158

Секерська Олена
КОНІ ІЗ ПОЛОВЕЦЬКИХ ПОХОВАНЬ БІЛЯ С. ВИНОГРАДНЕ
ТОКМАЦЬКОГО РАЙОНУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

164

Олександр Смирнов, Леонід Смирнов, Денис Бондаренко
ЩЕ РАЗ ПРО КОЛЕКТИВНЕ СЕРЕДНЬОВІЧНЕ ПОХОВАННЯ
НА О. БЕРЕЗАНЬ

169

Вадим Чепіженко
ТРАГІЧНА ІСТОРІЯ ЕЛІС НОРФОЛКСЬКОЇ,
АБО ЯК БЕЗКАРНО ВБИТИ ОНУКУ КОРОЛЯ?

174

Додаток

Хронологічний покажчик друкованих праць
доктора історичних наук,
професора Андрія Олеговича Добролюбського
Укладач – Ю. А. Добролюбська

183

КУЛЬТУРНИЙ ВСЕСВІТ АНДРІЯ ДОБРОЛЮБСЬКОГО

Світлана Паламарчук

кандидат історичних наук, вільний
дослідник, м. Ізмаїл

*Роза зберігає свою первісну назву,
ми зберігаємо імена.
У. Еко*

Анотація. *Культурна спадщина Андрія Добролюбського включає як суто науковий доробок, так і всі його інші твори, і вражає не лише різноманітністю тематики та кількістю текстів, скільки всеосяжними підходами до вивчення тієї або іншої теми, вмінням «копати до материка» і, врешті – створенням вражаючого особливого історико-культурного світу, який складає всесвіт його буття, в якому він жив і який сам створив, але не закінчується, бо залишається можливість доторкнутись до нього.*

Ключові слова: *всесвіт вченого, археологія знання, герменевтика, історико-культурна антропологія, історична культурологія, філософія життя, гедонізм.*

Abstract. *The cultural heritage of Andrew Dobrolyubsky includes both purely scientific works and all his other works, and impresses not only with the variety of topics and the number of texts, but also with comprehensive approaches to the study of one or another topic, the ability to “dig to the mainland”, and, ultimately, the creation of an impressive of a special historical and cultural world, which makes up the universe of his existence, in which he lives, but it not end, because there remains an opportunity to touch it.*

Key words: *universe of the scientist, archeology of knowledge, hermeneutics, historical cultural studies, cultural anthropology, philosophy of life, hedonism.*

Несподівано для багатьох знайомих 28 вересня 2023 р. раптом обірвалося життя відомого вченого, людини енциклопедичного знання та авантюрного, в кращому розумінні слова, ентузіаста археологічних та історичних пошуків – Андрія Олеговича Добролюбського.

Досі важко сприймати його відсутність, але він сам, як епоха – минула та закінчилася, проте його велика та різноманітна творча спадщина від-

нині перетворилася на об'єкт досліджень. Можна окремо вивчати написані ним наукові статті з археології та історії, або часто-густо, з того та іншого разом, розглядаючи власний доробок автора, або насолоджуватися його публіцистичними чи науково-популярними творами, що складають серію Одесика, нарисами про курганні дослідження в популярному викладенні, власними спогадами з його *Одесей одного археолога*, історією власної родини крізь епохи, які також перетворилися на минуле, etc. Проте, щоб зрозуміти та осягнути особистість Андрія Добролюбського, варто окремо зупинитися на значущому боці його творчого доробка, який представляє результати історико-культурних та культурологічних пошуків на тлі філософського осмислення життя.

Для кращого розуміння контурів теми автором даної розвідки можна зробити наголос на моєму особистому знайомстві з А. Д. (сподіваюсь, він би не заперечував), яке відбулося на кафедрі давнього світу та середніх віків історичного факультету ОДУ, коли Андрій закінчував 5 курс, а я 1-ий в 1971 р. У нас були одні й ті самі дуже цікаві викладачі й наша улюблена кафедра, тому можна вважати, що ми з однієї «пісочниці». В спогадах залишилося яскраве враження від блискучого захисту ним дипломної роботи, вже трохи пізніше – перебування в численних археологічних експедиціях у Буджаку. В останню чверть століття ми зустрічалися на конференціях в альма-матер, обмінювалися науковою інформацією та виданими кожним книжками. Тому вийшло, що по життю ми понад півстоліття не втрачали зв'язок, спілкувалися на різні теми, що має безпосереднє значення для цієї доповіді.

Бібліографічний покажчик його друкованих робіт містить понад 300 найменувань [1]. Становлення А. Д. як професійного історика та археолога відбувалося починаючи з часів навчання в університеті та після закінчення – в численних археологічних експедиціях, жвавої участі в наукових конференціях, згодом й викладацької діяльності завдяки чималому інтелекту, багатогранній освіті та постійній спраги нових знань, справжньої любові до книги крізь все життя. Особливого значення в цьому процесі сприяли зайняття археологією, як практичною, так і теоретичною. Тому що археологія – це безкінечний пошук початку, виявлення сутності речей, й насамперед – вивчення стратиграфії об'єктів пошуку та обізнаність з багатьох спеціальних дисциплін в комплексі з історичними ремінісценціями. Відтак робота з будь-якою темою стає справжнім детективним розслідуванням завдяки певним методикам дослідження, виявленням контексту та, на сам кінець, – визначенням місця конкретного матеріалу в хронотопі та створенням історичного полотна.

У кінцевому результаті, для А. Д. немає різниці у форматі тексту, чи то наукова стаття або монографія за всіма академічними канонами, або есе чи оповідання науково-популярного, публіцистичного жанру. Ба, навіть останній варіант краще дозволяє висловити думки та висновки автора, хоч ексцентричні, або, скажімо, дуже оригінальні. Коло питань, якими він цікавився чимале, проте можна спостерігати, як в останній третині життя в його творчості проявився і набув значення культурологічний аспект, що віддзеркалює феномен неординарної особистості автора.

Яскравим прикладом такого дослідження є одна з його останніх книжок – «Ім'я Дроку», яка вийшла в світ в 2018 р. (коли автору було вже 69 років); доповнена в 2019 р. Звернемо увагу на останнє видання 2022 р. [2]. Автор висвітлює певні моменти з історії місцевості сучасної Одеси на початку XIV ст. і за історичними джерелами уявляє існування на березі моря двох якірних стоянок, одна з яких, можливо, мала назву Джинестра, інша – Флорделіс. Обидві означали назви квітів – дроку та лілії, що були геральдичними емблемами, а на одеському узбережжі з'явилися внаслідок, як вважає автор, заснування тут каталонських пунктів кондотьєром Бернаром де Рокафортом як форпосту проти Золотої Орди.

Не має значення, наскільки уявлення автора з цього приводу відповідали реальності, цього не можна ані довести, ані спростувати. В будь-якому разі аналіз змісту всіх вісімнадцяти частин демонструє глибоке занурення автора у світ середньовіччя, спираючись на відправну назву, виявлену на портолані початку XIV ст., яка носила ім'я дроку – Джинестра (з італ. *ginestra* – дрік).

Назва «Ім'я Дроку» відразу викликає стійку ремінісценцію з відомим твором Умберто Еко «Ім'я рози» [3]. Знавець семіотики професор У. Еко обрав назву, як він пише, майже випадково, звертаючи увагу на символізм рози, що навіть розмиває її зміст: «що залишається від імені рози, після того як зникне роза»? [4]. Проте зовсім не випадково обрав назву «Ім'я Дроку» А. Д.: дрік – це умовний символ, перетворений автором на культурний код далекої епохи, а розгадка імені дроку – результат історичного дослідження з використанням багатьох спеціальних історичних дисциплін завдяки ювелірному володінню предметом. Звертаючи увагу на характерні риси побудови змісту книжки, водночас можна виокремити застосування автором багатьох підходів, які більш детально слід розглядати окремо. В даному тексті – однієї з перших спроб визначити особливості напрацьовань А. Д. – відмітимо наступне дуже коротко.

Автор використовує засоби інтертекстуальності, в тому числі альянзу, яка допомагає вникнути в перебіг зазначених в творі подій, відтворює

шляхи мандрівних каталанів на одеському узбережжі, розкриває таємницю назви пункту, який вважав одним з попередників міста Одеси, його джерела, і обставини, які дозволили, як вважає автор, «видерти ім'я її зачинателя з мороку забуття» [5]. В цілому вийшов в певному сенсі історичний детектив; нагадаємо первісне значення слова: латиною *detectio* – 'розкриття', в даному випадку – розкриття та з'ясування невідомого раніше історичного процесу, яким він міг бути за певних обставин. Від речі, яка зникла (тобто сама якірна стоянка), залишилось лише пусте ім'я – «*Ginestra*», і автор наповнює його змістом, та для ілюстративності наповнює символізмом: дрік і лілії середньовічних гербів та ін., що збереглися як книжкові ілюстрації. Вивчення та розуміння символів сприяє побудові змісту книжки.

Найважливіший метод досліджень в А. Д. – «археологічний» метод, «археологічна герменевтика» як мистецтво розшифрування археологічних «текстів» в конкретному культурному контексті свого часу. Автор використовує власну методику емпатії, почуття, яку розробляв ще наприкінці 90-х в дослідженні «Одеса: археологія імені» [6, с. 446], а також археологію особистості як шлях до розуміння чужої індивідуальності. Так само, двадцять років по тому, він вивчає археологію імені Джинестра [7] та долю її засновника.

В науковій культурологічній практиці А. Д. інтерес до герменевтики превалював, і він звертався до праць В. Дільтея про розуміння та тлумачення текстів, виявлення мовних систем та їх унікальних характеристик [8]. Дільтеївська філософія життя допомагала А. Д. створювати свій історичний метод на основі феноменології духу й використовувати як чинник формування культури.

«Спокуса впізнання» (так названий автором вступ до книжки «Ім'я Дроку»), володіє автором на протязі всього життя, задовго до її написання. Ця «спокуса» визначає його творчий шлях від початку, з перших штурдид з середньовіччя ще в студентські роки, і простежується далі, чим би він не займався, яку б тему не досліджував. «Спокуса впізнання» А. Д. нагадує «спокусу зваблювання», що зазначена Жаном Бодрійяром (*De la Seduction*, Спокуса, 1979) на кшталт стратегії, до якої той звертається, відштовхуючись від суворої критики Мішеля Фуко (*Oublier Foucault*, Забути Фуко, 1977). Він руйнував символічний порядок, звертав знаки в речі, слова в особистості й використовував як інструмент в історичних пошуках. Введене Ж. Бодрійяром (1981) поняття симулякру (схожість, копія) означає те, чого насправді не існує, але може зазначати будь-які речі чи сенс [9]. Присутнє в апараті мислення дослідника, воно дозволяє йому спостері-

гати дивні явища, чи були вони колись, або ні, вони складають цеглини побудови історичних реконструкцій.

Майже вся творчість А. Д. несе відбиток особистого досвіду автора як археолога-практика, досвіду, щиро збагаченого історико-філософським баченням світу. Його археологія з роками перетворилася на дослідницький підхід на кшталт археології знання, хоча в дещо іншому сенсі, ніж дослідив і розробив Мішель Фуко. Останній розглядав археологію як метод розкриття структури мислення в рамках концепції певної епохи, відрізняючи археологічний засіб від історичного або документального [10], А. Д. ж поєднує всі засоби.

Дослідницьким підходам А. Д. сприяло знайомство із працями геніального мислителя Л. С. Клейна, в тому числі теоретичними, з археології речей та розробленою ним археологічною типологією [11], (а взагалі Л. С. Клейн є автором біля 800 робіт, в тому числі 20 монографій), який вважав, що методологія археології має схожість з криміналістикою, археолог є детективом і мислителем. До речі, А. Д. був знайомий із Л. Клейном особисто і навіть мав з ним нетривале листування.

Розширення спектру підходів та методів у власних дослідженнях в А. Д. вилилися в зверненні до історико-культурної антропології ще наприкінці 90-х років в творчому тандемі з колегами [12]. Тоді вони ж видали підручник з «Школи Анналів» – «нової історичної науки», досягнення якої врешті стали доступні вітчизняним студентам [13]. Праці А. Д. останньої чверті життя чітко відображають його схильність до культурної історії. Навіть можна наголосити, що він виступає як культуролог, охоплюючи широкі культурні обрії історичних джерел шляхом використання багатьох різноманітних методів досліджень інтегративного характеру.

Оглядаючи багатогранну творчість А.Д., можна побачити в ньому самому *Homo ludens* (за Й. Гейзингою), використання досвіду визначення ігрового елемента культури, гри як свободи виходу за рамки офіційної наукової стратегії. Автор (А. Д.) сповідує культуру гри та сам, формуючи культуру власного пошуку, використовує гру як інструмент. Ще чверть століття тому А. Д. наводить важливі для нього роботи, що мали значення для розуміння історичного дослідження. Це книга «Ігри, у які грають люди» (1964 р., переклад 1994 р.) Еріка Берна та праці засновника етології Конрада Лоренца «Агресія або так зване зло» (1963 р., переклад 1994 р.) і «Зворотна сторона дзеркала» (1973 р., переклад 1998 р.), які здійснили на нього особливе враження.

В творчості А. Д. знайшли відображення поглинання самого духу буття людей минувшини, яке складалося також з чимало яких містерійних еле-

ментів, що склали картину світу, та мішанини світського і сакрального, містицизму: від містерій царя Скіла та знайденого «пула світу» в Жеваховій горі до реконструкції обряду ритуалу при заснуванні міста Одеси [14] й навіть використання власного інтуїтивізму як безпосереднього осягнення минулої культури.

Наочно можна стверджувати, що формування наукового світогляду автора відбулося в категоріях західноєвропейської культури головним чином минулого століття. Слід зазначити, що майже всі наведені вище твори, були перекладені та видані у Східній Європі набагато років пізніше, зокрема, українською мовою. Такий вивих знаходить певний відбиток як в історії ментальності, так і у формуванні сучасної культури, в тому числі завдяки працям А. Д.

Мої власні спостереження, так чи інакше, на протязі довгого життя, дозволяють мені зробити наголос на унікальності особистості А. Д. як вченого і як незвичайної людини, сповненої справжньої любові до життя, навіть гедонізмом. Він, щоб не робив – копав, читав, писав, все це відбувалося із задоволенням, і тим більше задоволення він відчував від зробленого після завершення справи. Під час нашої молодості казали: «Жити треба в кайф», так і сталося. І так писалося. Лише переглянувши «Хронологічний покажчик друкованих праць» А. Д. неважко в цьому переконатися. Ба, й сам автор зізнається у найвищому «кайфі» (він вживає поняття 'розумовий оргазм') під час завершення деяких власних творів, наприклад, докторської дисертації. Тож, можна стверджувати про гедонізм А. Д. як форму його особистого життя, завдяки якій він, в тому числі, писав.

На думку спадає філософський роман «Magister Ludi» (Майстер гри) або «Гра в бісер» (1943 р.) Германа Гессе, завершений ним в 66 років. А. Д. в такому віці написав «Перстень в Богрових тонах», який подає як досвід нумізматичного літературознавства, а в 68 років вже завершив «Ім'я Дроку», над яким працював з 2016 року. Грою в бісер, дозволю собі таке порівняння, А. Д. займався все життя, це було його покликання, і воістину він був гросмейстером. Абсолютно не випадкові та дуже логічне виглядають три суто філософських статті А.Д., що були надруковані в цей період (див. пос.8), які доповнюють образ вченого.

Має певне значення, в якому віці людина пише той чи інший текст, враховуючи досвід за її плечима та її світогляд, що сформований в цілому, коли проявлені головні риси природи людині на висоті її інтелектуального розвитку в прямий залежності від того, чим людина займається все своє життя. Кращі твори А. Д. написав вже більш ніж літньою людиною – за 60, тобто в солідному віці (в даному випадку, хай буде від нумізматичного

«солід», що означає «золотий»). Його історичні дискурсивні практики виявляють глибоке проникнення автора у соціокультурний світ середньовіччя. Використання багатьох методів та методик досліджень дозволило йому подолати межі прокрустова ложа академічної науки, бо саме це звільняє думку і розвиває мислення. В знаменному інтерв'ю для науково-популярного журналу «Граніт науки» в 2020 р. він докладно розповідає, чому, на його погляд, історія не є наукою [15]. Втім, синтез знань багатьох наукових дисциплін історико-культурного напрямку сформував мультидисциплінарний підхід як творчий метод дослідника і відображає культурній всесвіт цієї унікальної людини.

Наданий портретний нарис, що представлений до Меморіальних читань на пошану Андрія Добролюбського з нагоди його 75-річчя, є спробою автора в першому наближенні прояснити підстави звернення ним до тієї або іншої тематики, застосування багатьох методів з різних дисциплінарних напрямів, зрозуміти і досягнути його творчу спадщину та є апологією в кращому розумінні слова. На схоластичне запитання: «Що залишається від імені рози, після того як зникне роза?» – з огляду творчої діяльності дослідника бачимо, що залишається історія; зокрема, історія імені Дроку та речі, яку воно означає, а за великим рахунком – ім'я Андрія Добролюбського.

Адсону на думку спадає образ з Життя Св. Августина – хлопчик, який ложкою вичерпує море.

У. Еко

Список використаних джерел

1. Добролюбский Андрей Олегович. Статьи и книги (290 найменувань). URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/>; Хронологічний покажчик друкованих праць доктора історичних наук, професора Андрія Олеговича Добролюбського. Укладач Добролюбська Ю. А. (312 найменувань). Рукопис. ПНПУ. 2024.
2. Добролюбський А. О. Ім'я Дроку. Видання друге, доповнене і перероблене. Переклад з російської. Одеса: ВКО, 2022. 110 с., іл.
3. Еко У. Ім'я рози. В перекладі Марьяни Прокопович. Київ: Фоліо. 2016.
4. Ім'я рози. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Ім%27я_рози
5. Добролюбський А.О. Ibid.
6. Добролюбский А. О. Одесса: археология имени. Неславянское в славянском мире. Stratum plus. 1999. №5. Санкт-Петербург–Кишинев–Одесса. С. 445–464.
7. Добролюбский А. О. Джинестра: «археология» имени. (Соавтор И. Смирнов). Емінак. 2018. №3 (2). С. 75–86.
8. Добролюбський А. О. Ціннісні орієнтації філософії життя Вільгельма Дільтея. Перспективи. Соціально-політичний журнал. 1 (17), 2017. С. 16–21; Осмислення

- людством історії духовного та матеріального в соціальному вимірі. Перспективи. Соціально-політичний журнал. №2 (72). 2017. Одеса, 2017. С. 9–14; Відображення схожості, подібності і аналогії філософської герменевтики в сучасному бутті. Наукове пізнання. №2 (43). 2019. С. 25–31.
9. Бодрійяр Ж. Симулякри і симуляція. Київ, 2004. 230 с. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Жан_Бодрійяр
10. Фуко М. Слова и вещи. Археология гуманитарных наук. Москва: Прогресс, 1977, СПб. 1994; його ж: Археология знания. Киев: Ника-Центр, 1996. URL: <https://gtmarket.ru/library/basis/6850/6856>
11. Клейн Л. С. Археологические источники. 1977, 1994; його ж: Археологическая типология. СПб., Фарн, 1991.
12. Добролюбський А. О. Що таке історико-культурна антропологія? Таврійський науковий вісник. Вип. 5. Частина 2. Херсон: Айлант, 1998. С. 163–172 (Співавтори – Мохненко С. С., Добролюбська Ю. А.); його ж: Антропологія – нова парадигма історико-культурного знання. Перспективи. Одеса, 1998. №3–4. С. 124–129 (Соавтори – Кавалеров А. И., Добролюбская Ю. А.); його ж: Антропологічна методологія дослідження матеріальної цивілізації в працях Фернана Броделя. Південний Архів (історичні науки). Випуск 2. Херсон: ХДПУ, 1999. С. 102–107. (Співавтор – Добролюбська Ю. А.).
13. Добролюбский А. О. Школа «Анналов» – «новая историческая наука». Підручник. Одеса–Херсон–Москва, 2000. 189 с. (Співавтори: Мохненко С. С., Добролюбская Ю. А.); його ж: Нариси історії «Нової історичної науки». Підручник. 2000.
14. Добролюбский А. О. Мистерии царя Скила (философско-сексологическое исследование). Перспективи. Соціально-політичний журнал. 2019. №4. Одеса: ПНПУ, 2019. С. 139–146; його ж: Почему «пуп мира» на Жеваховой горе никому не нужен?» Гранит науки, 03.05.2021. URL: [https://un-sci.com/.../pochemu-pup-mira-na-zhevahovoj.../...](https://un-sci.com/.../pochemu-pup-mira-na-zhevahovoj.../)
15. Добролюбский А. О. Интервью А. Д. Анастасии Гужве для научно-популярного журнала «Гранит науки». URL: <https://un-sci.com/ru/2020/10/25/andrej-dobrolyubskij-istoricheskoe-istochnikovedenie-polno-falshivok/>

Наукове видання

**АО:
Nomina nuda tenemus**

Меморіальні читання
А. О. Добролюбського

Українською та англійською мовами

Підписано до друку 27.06.2024 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Гарнітура Alegreya
Друк офсетний. Ум. друк. арк. 12,1. Наклад 100 прим.
Зам. № 1706/1

Надруковано з готового оригінал-макета у друкарні «Апрель»
ФОП Бондаренко М. О.
65045, м. Одеса, вул. В. Арнаутська, 60
Тел.: +38 (048) 703 11 86
info@aprel.od.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців ДК № 4684 від 13.02.2014